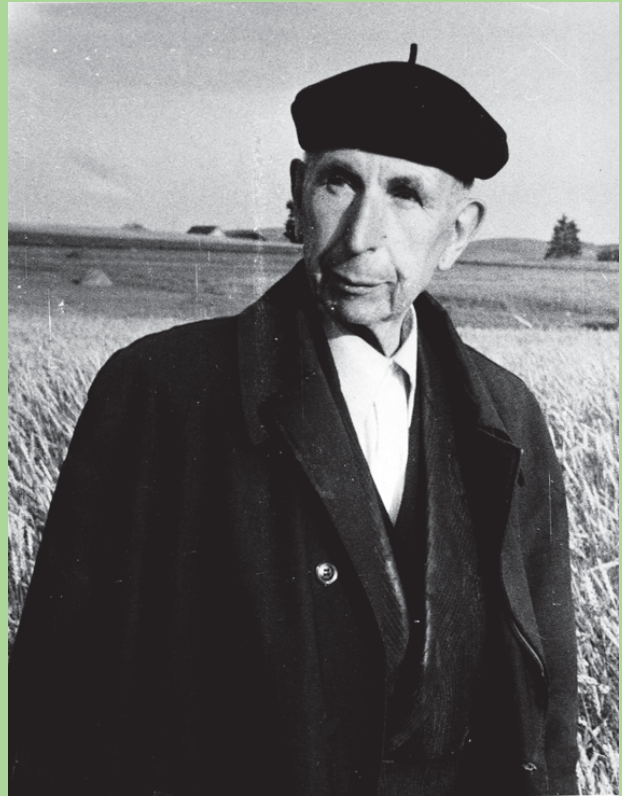

TĖVŲ IR PROTĖVIŲ ŽEMĖJE

2008 m. Regionų kultūrinių iniciatyvų centras išleido istoriko, muziejininko, kraštotyrininko Juozo Mickevičiaus (1990 08 27 – 1984 11 10) rašytinio palikimo pirmąją knygą. Ji skirta Žemaičių krašto etnografijai. Leidinyje taip pat publikuojama J. Mickevičiaus darbų, saugomų Lietuvos bibliotekose ir archyvuose, bei jo darbų, paskelbtų knygose, periodiniuose leidiniuose, bibliografija, pluoštelis atsiminimų.

J. Mickevičiaus rašytinis palikimas itin gausus – iš viso numatyta išleisti 4–5 knygas. Šiuo metu spaudai rengiama antroji knyga, į kurią taip pat daugiausiai įtraukti tekstai žemaičių krašto etnografijos temomis. Joje numatyta spausdinti ir istoriko, Žemaičių akademijos bei Vilniaus dailės akademijos rektoriaus prof. Adomo Butrimo užrašytus Juozo Mickevičiaus sesers Onos Mickevičiūtės-Barakauskienės atsiminimus apie brolių Juozapą Mickevičių (užrašyta 1985 m. gegužės 31 d.). Šiuos atsiminimus siūlome ir žurnalo „Samogitia“ skaitytojams.

Juozas Mickevičius (1900–1984). Nuotrauka iš Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus (F. 165, b. 11)

Svečiuojantis Šarnelėje pas Oną Mickevičiūtę-Barakauskienę, ji sutiko, kad užrašyčiau prisiminimus apie jos brolių Juozą Mickevičių. Teko apsinakvoti. Pasakojimas – su dideliais nukrypimais į šalis, aliuzijomis – vyko iki gilių išnaktų. Pradėjome kalbėti virtuvėje už stalo, vėliau persikėlėme į gerąjį kambarį, kur miegodavo Juozapas.

Sesuo Ona pasakojimą pradeda nuo vaikystės. Pirmiausia – šviesus tėvelio paveikslas.

Mokytas. Nusimanęs teisėje žmogus. Juozapas, jau būdamas mažų mažutėlis, klausinėja tėvelį apie jo praleistus metus Kaune – tarnyboje, domisi įvairiomis istorijomis. Vis prašo ir prašo pasakoti. Tėvelis taip pat stengiasi sužadinti vaiko smalsumą. Duoda knygą.

Pramoko skaityti rusiškai, lenkiškai. Mato sūnaus potraukį mokslui, tikisi, kad iš jo išaugęs mokytas, kultūringas žmogus. Svarsto, kaip reikės leisti į mokslus, bet... 1918 m. tėvelis miršta. Prieš mirdamas žmonai pasako:

– Kurie tik vaikai norės, leisk į mokslus.

Atvyko mamos brolis K. Každailis ir mus tris paruo-

šė mokslams – stoti į gimnaziją. Ten mus dėdė su mama visus tris iš karto užrašė. Juozapas (jis buvo vyriausias) klausia:

– Mama, kaip tu viena gyvensi?

Mama atsako:

– Ar tu labai nori mokytis?

– Noriu.

Ir mama ūkyje vertėsi viena, nors buvome septyni vaikai: keturi broliai ir trys seserys. Trys baigėme aukštąją, 1 sesuo – vaikų darželių kursą, du broliai – ūkio mokykla, viena sesuo – kulinarijos mokyklą.

1918 m. Juozapas pradėjo lankyti Plungės gimnaziją. Jis buvo susirgęs ir vienerius mokslo metus praleido.

Dar buvo tik penktos klasės mokinys, kai jį pradėjo mokyti Volteris, Puzinas ir Bugailiškis.

... Atvažiavo nauja mokytoja. Ji sako:

– Ar Jums užteks trimestre trejeto?

Kai jis pradėjo jai atsakinėti, tai taip plačiai, taip su komentarais, kad ta parašė penkis. Mokytoja sako:

– Aš tiek nežinau, kiek jis visko papasakojo.

(Nukelta į 4 p.)

Juozo Mickevičiaus knygos „Tėvų ir protėvių žemė“ (Vilnius, 2008, sudarė Danutė Mukienė, knygos viršelio dailininkė Deimantė Rybakovienė) viršelis

(Atkelta iš 3 p.)

Jis visada domėjosi archeologijos dalykais.

Jis su profesoriumi Adolfu Juciu nuvykdavo į Pilies salą. Ten tuoj kasinėja, ieško ir įvairiausių dalykų randa. A. Jucys sakydavo: „Tas tai jau apsigimęs istorikas.“ Tik matematikos nemėgo. Mėgo gamtą, istoriją ir be galo – geografiją, iš dalies – fiziką. Kalbas – vidutiniškai.

Kai jau buvo studentas, jį norėjo išsiųsti mokytis į užsienį – studijuoti istoriją, archeologiją, bet išsiuntė Zenoną Ivinskį.

Per gimnazijos atostogas padėdavom mamai ūkyje. Juozapas pokaičio nemėgo. Kai tik per pokaičio laiką iš samdytos šeimos ką įdomesnio išgirdavo, iš karto užrašydavo. Jis, jei iš ko ką nors apie kokį archeologijos objektą sužinos, tuoj važiuos pats į vietą ir suras, be to, ir specialistą vešis.

Mama buvo linkusi į mediciną. Jis mamai rinkdavo vaistažoles, parnešdavo jų. Mama buvo kaimo gydytoja. Kas kur susirgs, ar žmonės, ar gyvuliai, ar vaikai, – visa apylinkė trauks pas ją. Ir jis buvo parašęs didelę knygą apie vaistažoles, gydymą, liaudies mediciną. Jis domėjosi ja visą amžių.

Net ligoninėje būdamas, prieš mirtį, užrašė apie jeronimą: „Gerti su medumi, nuo kosulio.“

Taigi pirmosios jo žinios apie liaudies mediciną – iš mamos. Ir brolių traukė medicina – jis yra medicinos mokslų daktaras.

Mama mėgdavo dainuoti. Juozapas iš jos daug užrašė ir iš Zubavičienės (gyveno Beržore, buvo tolimesnė gimnaitė). Jis pas ją daug laiko praleisdavo, kartais ten ir nakvodavo. Ji jau buvo senutė, bet turėjo puikią atmintį. Ir „Žemaičių vestuvės“ daugiausia žinių yra iš to, ką Juozapas buvo užrašęs iš Zubavičienės ir mamos.

Vyskupas – dabartinis žemaičių – jo labai gailėjo (jis buvo Juozapo mokinys).

Juozapas, mokydamasis gimnazijoje, jau vietovardžius rinko, istorines ir archeologines vietas aprašinėjo. Jis surado kapinyną ir įvairių įdomių akmenų.

Ten dar, mūsų žemėje, buvo kapeliai – juose buvo palaidoti ūkio savininkai. Grįžęs iš Solikansko, jis ten pastatė penkis kryžius. Juozapas labai gerbė istorines vietas, jas aprašydavo.

Kai baigė gimnaziją, toliau studijavo istoriją ir labai daug skaitė. Kai mokėsi universitete, tai telšiškos mergaitės sakydavo:

– Jis įsikniaubęs į istorines knygas ir nieko negirdi.

Labai daug pirkdavo knygų. Jei jam kada nors būtų pasisekę savo knygas suvežti į vieną vietą, būtų didžiausia biblioteka. Kai jam piršo panas (po universiteto baigimo), jis ir to atsisakė.

Baigus mokslus, jį paskyrė dirbti į Šilalę. Paskui Juozapas buvo paskirtas dirbti mokyklos direktoriumi. Vėliau atidarė gimnaziją Laukuvoje. Ten jis dirbo mokytojo dalies vedėju. Ten dirbau ir aš. Laukuvoje, jo kambaryje, visa siena buvo prikrauta knygų. Jis ištiesai skaitė ir rašė. Vakare vėlai eidavo miegoti – vis dirbdavo.

Sekmadieniais – pas įvairius kaimynus laiką leisdavo. Pastarieji jį parsiveždavo, vaišindavo. Kai pas laukuviškius atvažiuodavo šilališkiai, tai Juozapą jie taip pat pasikviesdavo.

Iš jo mokinių 20 pasirinko kunigystę, daug kas tapo gydytojais ir kitų sričių puikiais specialistais. Jis mėgo mokslo žmones, tuos, su kuriais įdomu pasikalbėti. Turėjo daug gerai pažįstamų išsilavinusių, mokele nemažai jau ką pasiekusių žmonių. Mėgo draugauti su įvairiais žmonėmis – jis mėgo su daug kuo pasikalbėti. Jo mokiniai iki dabar jam vis atveža dovanų. Su kitais jis net ryšių nesistengdavo palaikyti. Laukuvoje jo nebūdavo galima paprašyti eiti laiku gulti. Vis skaitydavo arba rašydavo.

Aš ten mokytojavau tik vienerius metus – vokiečių okupacijos laikotarpiu.

1944 m. abu grįžom į tėviškę. Per žiemą pabuvome ten. Jį pakvietė dirbti į kunigų seminariją. Ten jis tvarkė biblioteką – tai buvo jo didžiausias džiaugsmas. Mėgo mokslą, knygas, rašyti.

Ir paskutiniaisiais metais Šarnelėje vis vėlai eidavo miegoti. Rašydavo iki išnaktų. Mėgo mokslinį darbą. Jam nereikėdavo jokių pramogų, pasilinksminimų.

Raštinėje (kambarelis Šarnelės dvarely) – rašydavo vasarą, o žiemą – savo kambary, prie virtuvės. Dar mamos pasoginiame bufete¹ buvo daugybė knygų – ir jas visas išvežė. Ką tik jis rasdavo, vis užsirašinėdavo. Kai dirbo Šilalėje, daug įvairių žinių buvo užrašęs iš mokinių.

Kartu su Butkų Juze muziejuje jis dirbo. Kai Butkų Juzė mirė, tai į muziejų nebėjo. Tada dėstė istoriją kunigų seminarijoje ir tvarkė jos biblioteką. Gyveno jis taip pat seminarijoje. Jo draugą vežė į tremtį. Tada pas Juozapą tarp jo surinktos istorinės medžiagos rado Vlasovo afišą – ir Juozapą išvežė į Solikamską. Ten jis taip pat rašė – prisiminimus apie Lietuvos žmones. Atsiųsdavo mums. Sesuo dėjo juos į krūvelę. Iš pradžių Sibire jis dirbo miške, bet pablogėjo sveikata. Tada ukrainietis gydytojas jį paskyrė dirbti sanitaru. Siunčiau siuntinius, pinigų jam, nes turėjau daug pamokų Kretingoje ir šiek tiek galėdavau sutaupti. Tais metais, siunčiau į visas puses – daug kam reikėjo padėti.

Kai Juozapas sugrįžo iš tremties, nuėjo dirbti į muziejų. Kai jį paskyrė direktoriumi, tai jis, rinkdamas eksponatus ir istorines žinias, daug važinėjo – vis rinko ir nešė į muziejų; iki jo ten beveik nieko nebuvo.

Asmeninio šeimos gyvenimo atsisakė: „Man trukdys darbai.“

Daug gero jis padarė Šarnelės sodybai: iškirto krūmus, išlygino kurmiarausius, atnaujino tvenkinį. Po jo – nebe toks jau parkelis. Kaip jis čia viską sutvarkė! Jis norėjo, kad tą sodybą įtrauktų į saugotinių sodybų sąrašą, bet...

Jis ir alėją sutvarkė, išretino. Kai reikėdavo kokio remonto, tai jis taip pat daug ką padarydavo – rūsius sutvarkė, suremontavo, nes ten anksčiau buvo virtuvė, valgomasis šeimynai. Ten juk buvo net parketas. Jo rūpesčiu grindys buvo išbetonuotos. Jis viską išgražino; buvo labai kultūringas žmogus – mėgo grožį, tvarką visur. Labai taupydavo laiką, vis žiūrėdavo, kad tik atliktų jo kuo daugiau moksliniam darbui, rašymui, skaitymui.

Mes kartu su akademiku Adolfu Juciu mokėmės gimnazijoje. Jis buvo tolimas mamos giminaitis. Vasarą atvažiuodavo pas mus į Mačiūkius pamedžioti. Čia jis nemažai laiko praleisdavo ir skaitydamas. Tada jis Juozą (Adolfas, kaip ir daugelis kitų artimųjų, jį Juozapu vadindavo) pamokydavo matematikos, kad šiam mokslo metais gimnazijoje būtų lengviau. A. Jucys atvažiavęs mėgdavo eiti prie Išdego ežerėlio. Kartą Adolfas pasakė Juozapui: „Aprašykim tą jūsų sodybą. Aš aprašysiu jos grožį ir romantiką, o tu – istoriją ir archeologiją; bus puikiausias veikalas.“ Adolfas ir vėliau, kai Juozapas gyveno Šarnelėje, būdavo atvažiuos pas jį, atostogaus, taisy korektūras, dirbs. Jei būdavo pavasaris, vasara, ruduo, visada prausis kanale. Sakydavo: „Kai aš išeisiu į pensiją, tai parvažiuosiu ir gyvensiu.“ Jie su Juozu buvo dideli draugai.

Čia lankydamasis A. Jucys buvo parašęs ir poezijos –

Stogastulpis ir kopyltstulpis prie kelio Kretinga–Mosėdis–Skuodas, skirti Juozo Mickevičiaus bičiuliui akademikui Adolfui Juciui. Ant stogastulpio yra toks užrašas: „Atomas – tai mano gyvenimas. / A. Jucys / 6 km iki Klausgalvių Medsėdžių k., akademiko, atominės fizikos Lietuvoje pradininko, sukūrusio teorinę fizikos mokyklą, Adolfo Jucio gimtinės“. Danguolės Želytės nuotrauka

jis buvo ir poetas. Juozapas jo poeziją, rodos, atidavė Karazijai. Juozapas surinko visus jo laiškus, rašytus Barakauskiams (saugau šeimos archyve). Priešpaskutiniaisiais gyvenimo metais A. Jucys parašė laišką, kuriame rašė: „Sūnus veda, o aš sergu plaučių uždegimu.“ Po to parašė, kad važiuos į Kanadą. Mes atsakėm: „Nevažiukit niekur.“ Bet jis laiške pranešė, kad labai gerai jaučiasi. Dar kelionėje iš Maskvos parašė, kad savijauta puiki, iš Kanados – irgi, kad gerai. Po mėnesio jis dar nuvyko į Širvintas, pas mūsų brolio dukrą Zitą, o po to mirė.

Juozapas ir aš – daug apie A. Jucį esame parašę. Aš nebepabaigiau. Juozas, visa tai, kiek žinau, atidavė mums

(Nukelta į 6 p.)

(Atkelta iš 8 p.)

ziejų. Kai jau Juozapas buvo Plungės ligoninėje, gavo pakvietimą atvykti į A. Jucio minėjimą. Kad jie – Juozapas su Adolfu – dar būtų pagyvenę, būtų apie Mačiūkius parašę. Juozapas dar rašė apie juos ir ligoninėje, bet visko nebespėjo užbaigti. Adolfas su Juozu apie archeologiją, istoriją, etnografiją kalbėdavo, o su manim – apie literatūrą.

A. Jucys norėjo, kad jį palaidotų Salantuose, prie tėvo. Motina buvo palaidota kitur – Grūšlaukėj. Jis prižiūrėjo tėvo kapą, pastatė paminklą, bet Adolfą palaidojo Vilniuje, kapinėse, kurių jis nemėgo – jo žmona, sūnus, deja, ten palaidojo, nes taip buvo pigiau. Adolfas labai domėjosi senomis kapinėmis, kryžiais. Jie abu su Juozu tuo domėjosi ir apie tai skaitydavo. Kur benuvažiuodavom, visur Juozapas sustodavo prie kapinių. Per vasaros atostogas Adolfas su mašina mus visur pavežiodavo. Jis sakydavo: „Myliu ir pasiilgstu Šarnelės.“ Su žmona pas mus atvykdavo retai. Jo žmona buvo aristokratė, mėgo ceremonijas. Jis buvo daugiau demokratas, o ji – su visokiom manierom. Jis sakydavo: „Mano čia antrieji namai, ar ne pirmieji tikrai?“ Kur būdavo graži gamta, ten jis mėgdavo būti. Nemėgo A. Jucys Palangos: „Ten per daug žmonių ir žydų.“ Vieną kartą turėjome šieno papjauti. Prieš lietų, A. Jucio vadovaujami, su paklodėm sunešėm visą šieną. Jis buvo geras, draugiškas, labai nuoširdus. Jis pykdavo, kai jį vadindavo profesoriumi. Mėgo mano vyrą Vitoldą, klausinėdavo apie jo tėvus, gimines, lyg ir kažką parašė apie Barakauskų šeimą.

Jis labai vertino mūsų mamą. Gerbė ją labai – reta tokių moterų, kurios taip rūpintųsi savo vaikais, jų išmokslinimu.

Kai Juozapas grįžo iš Solikamsko, tai apsisutojo pas mane Kretingoje, kur aš jau buvau daug metų išdirbusi mokytoja. Po pusės metų (tuo metu Juozapas ilsėjosi), jį paskyrė dirbti į Kretingos muziejų. Jis tuo metu iš mamos užrašė daug žinių apie vaistažoles. „Iš to vieno darbo apie vaistažoles galima gauti daktarą“, – tada pasakė jo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas J. Tarvydas, kuris apie Juozą taip sakydavo: „Jis turi savo veidą. Man ne visada taip sklandžiai išeidavo, kaip jam.“ Jie dažnai susitikdavo, kalbėdavosi, aptardavo savo reikalus. J. Tarvydas mirė, kai Juozapas jau buvo parvažiavęs, gyveno Kretingoje.

Paskutiniaisiais gyvenimo metais Juozapas rūpinosi Mickevičių giminės paminklu. Jį užsakė Salantuose. Surašė visus giminaičius, protėvius – daug ką ten reikėjo išskaiti. Rūpinosi jau seniai, bet vis nesurasdavo tokio didelio akmens. Be to, trūko vietos herbui (iki šiol to herbo piešinys kažkur buvo). Bus surašyti visi protėviai. Bus Mickevičių giminės kapas ir antkapis Beržore, nes ten – Platelių parapijos kapai. Labai ten gražu, valnas², lengvas smėlis. Jis palaidotas šalia mamos ir tėvelio. Ten buvo toks aptvarėlis, bet liko tik tujelės – kapas sumažintas.

Telšiuose mokytojavau kartu su mokytoja Zuzana Jonikaite, kurią vėliau išsikvietė prof. Juozapas Balčikonis į Lietuvių kalbos žodyno redakciją.

Turėjau du diplomus – lietuvių kalbos ir literatūros dėstytojos bei romanistės. Mes tris studijų metus kartu su Z. Jonikaite viename kambaryje gyvenom, o po to – Telšiuose du metus. Šarnelėje dar ir dabar yra jos pakabinotos užuolaidos. Buvo puiki mano draugė. Mokytoja Kriveliene dar buvo gera – dažnai čia atvažiuodavo.

Labai man gaila brolio – didelė iškada³, kad jis mirė. Mes su juo ir augom kartu, ir gimnazijoje, ir universite, ir Laukuvoje, ir Kretingoje kartu, ir, pagaliau, Šarne-

Kretingos vienuolynas (kairėje), kuriame daugelį metų veikė Kretingos muziejus, vadovaujamas Juozo Mickevičiaus

lėje kartu buvome. Jau dirbdamas Kretingoje jis atostogų neturėdavo. Man jis buvo tikrai brangus brolis. Su juo visada labai protingai visais praktiškais klausimais pasikalbėdavome. Ir Vitoldas sakydavo: „Labai protingas žmogus“. Gaila, kad ta jo širdelė sušlubavo. Kiek jis dirbo muziejuje, kiek pririnko! Čia dar net užpraėjusiais metais buvo atvykusi Kretingos muziejaus direktorė, prašė, kad išleisčiau Juozą trims mėnesiams, bet aš nenorėjau. Vis dėlto buvo išvykęs kelioms dienoms padėti jiems susitvarkyti.

Toliau... Aš galėčiau tą visą sodybos aprašymą (Mačiūkių) užbaigti: aprašyti aplinką, sodus, tvenkinius, medžius, pastatus ir visa kita. Buvo iš viso septyni pastatai. Tarp jų ten augo gražūs beržynai ir eglynai, kurie savotiškai pranešdavo apie būsimą orą – pagal juos mama visada atspėdavo. Buvo gražūs paparčiai ir kt. Tėvelis iš to 1,5 ha miško tik savo mokslo draugams duodavo medžių nusipjauti – perkūnsargiams. Pietų pusėje buvo Didysis miškas. Jis ribojosi su Šnarelių valdomis. Buvo tas Išdagų ežerėlis. Prie namų per sodną⁴ tekėjo Bartuvos upelis. Buvo dar Epušrotas.

Mačiūkių sodyboje brolis Juozapas vasarodavo špikieriuje⁵ – tai ten buvo bene pats didžiausias kambarys. Buvo trys plačios knygų spintos, viena šalia kitos. Knygos – dar tėvelio, vėliau – jau ir paties Juozapo pirktos. Jis ten vasarą miegodavo. Buvo daili lovelė, grindys dalytos, sienos tapetuotos.

Šarnelėje ir mūsų giminėje buvo išlikęs senas paprotys – mirus žmogui, paruošti ir iki metinių išlaikyti gedulingai paklotą lovą. Pagalvė būdavo uždengta juodu audeklu, ant jos – kaspiniai su užrašais, kitame gale – gedulingas takelis. Jei prie lovos stovi kokia etažerė⁶ ar naktinis stalelis, tai jis taip pat apdengiamas juoda staltiese. Lovos apklotas toks, koks buvo jo mirties dienomis.

(Atsiminimų užrašymo metu – 1985 m. gegužės 31 d. – ant Juozapo lovos gulėjo jo sesers Onos tęsiama gimtosios sodybos aprašas; tuo metu buvo tikslinami sodybos pastatų išdėstymo planai, o kitame kambaryje buvo paklota gedulinga dviem mėnesiais anksčiau už Juozapą mirusio Onos vyro Vitoldo Barakausko lova. Tokią ją buvo planuojama laikyti iki pat mirties metinių dienos – A. B. pastaba.)

Ta tradicija giminėje – labai sena. Mūsų, trijų senų žmonių, gyvenimo Šarnelėje metais buvo ir liūdnų momentų.

Vieną naktį mus buvo užpuolę plėšikai. Du jauni vyrai įlipo pro langą, per kitus kambarius prasibrovė prie mūsų. Pirmiausia užklupo Juozapą. Šis bandė priešintis, bėgo atsinešti kirvio, bet jį sugavo. Sudraskė ranką. Vitoldas, kai iš jo pareikalavo, atidavė 15 aukšinių monetų – tiek, kiek jų turėjo. Niekam nesi-skundėme. Tąsyk mūsų namuose nakvojusi gimnaitė vieną iš plėšikų lyg ir atpažino – įtarė kažką iš artimų žmonių, bet ką – taip ir bijojo prasitarti. Išgyvenome ir tai. Visi buvome kartu ir nebuvo taip liūdna, kaip dabar vienai.

Juozapas palaidotas Beržoro kapinėse 1984 m. lapkričio 13 d. Ant kapo pastatytas antkapis su jo paties sukurtu užrašu.“

¹ Indauja.

² Laisvas.

³ Praradimas, netektis.

⁴ Sodą.

⁵ Vienoje iš žemaitiškos klėties patalpų (jų būdavo net po septynias: grūdinė, klėtsanga, mėsinė, špikierius, mergų kamaros, vaikų, bočių kamaros).

⁶ Atvira spintelė knygoms, kitiems daiktams susidėti.

Platelių ežeras. Danutės Ramonaitės nuotrauka